

Ապակի 'նդ որ երեւին մանրանրկար

Աջ եւ ահեակ ապագայից , լոյս կամ մըթար ,

Որոյ վըճիտ երեւոյթք ոչ ի յամպոց անդ կարեաց

Աղօտասցի երբէք ոչ , եւ կամ ի մռայլ ժամանակաց :

Ժամանակ . . . երկիւղազին արդեօք իցես քան ըզբնաւ ,

Ում յասպարէզ ներգործութեանցը բընութիւն թըւի սակաւ .

Ի մէն մի քո ոտընփոխս եւ խաւարի շող իմն համայն ,

Խամրի ծաղիկ , եւ ներդաշնակ դելու ձայն .

Բայց առ նովաւ ի զուր փորձես

Ըզխաւար եւ անշըշուկդ հարկանել թեւ .

Ոչ ի նա փայլ նըւաղի ,

Յանէջ լուսոյն յայն հատուած .

Եւ ոչ բարբառ կամ աղի

Ի բնար լարեաց զոր Աստուած :

Այլ դու անկցիս , ժամանակ ,

Ընդ մեծ բնութեան զոր սպառես .

Եւ յանհուն քոյդ յաւերակ

Տարածեսցէ մարդ լոյս թեւ ,

Յորժամ մեծն այն եւ սքանչելին ի բնութեան՝

Մեծ եւ ի ծոց անդ փայլեսցի անմահութեան ,

Ընդ մէջ կըրկին յաւիտեանց ,

ՅԱստուած , զարձեալ եւ յԱստուած :

Հ . Խ . Գ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

Դերմանացոյ կնեցաղն ու բնատրուրիւնը :
(Տես երես 177)

Վերմանիոյ ամենէն վարի կարգի ժողովուրդէն քիչ մը որ վեր ելլելու ըլլաս , կը տեսնես որ Վերմանացոյ սեփական է հոգւոյ բանաստեղծութիւն մը , որ մարդուս ներքին կեանքն է : Բաղաբացիք ու գեղացիք , զինուորներն ու երկրագործները՝ գրեթէ ամէնն ալ երաժշտութիւն գիտեն . եղած է որ ես խեղճ տներ մտեր եմ , որոնք ծխախոտի ծուխէն մրոտած էին , և յանկարծակի կը տեսնէի որ ոչ միայն տան տիկինը , հապա նաև տանտէրը տաւիղը ձեռք առած՝ նոյն վայրկենին յանպատրաստից երգեր կը զարնեն , ինչպէս որ Խտալացիք յանպատրաստից ոտանաւոր կը շինեն : Վրեթէ ամէն տեղ կը նային կը ջանան որ տօնավաճառի օրերը՝ քաղաքին ժողովարանէն , որ հասարակաց հրապարակին վրայ կ'ըլլայ , պատուհանի մէջ փչելու գործիք զարնողներ ըլլան . ասանկով քաղաքաց

քովի շրջականերուն գեղացիքը աշխարհքիս այս առաջին արուեստին առնուլ զուարճութենէն կը վայլեն : Վրպրոցի աշակերտները կիրակի օրեր ճամբաները կը պտըտին՝ բոլոր խումբով մէկտեղ սաղմոսներ երգելով : Կը պատմեն թէ Լուտեր իր պատանեկութեն ատեն շատ անգամ այս խումբերուն երգեցողներէն մէկը կ'ըլլար : Չմեռ ատեն անանկ ցուրտ օր մը , որ ճամբաներն ալ ձիւնով գոցուած էին , ես Լ. զէնսահ հանդիպեցայ , որ Սաքս-Սայմար մեծ դքսութեան մէջ պղտիկ քաղաք մըն է . և տեսնեմ որ կարգաւ խել մը երիտասարդներ վրանին սեարկանելիք մը առած՝ կը քալէին քաղաքին մէջ Լստուծոյ փառաբանութիւններ երգելով : Դնոնցմէ զատ մարդ չըկար ճամբուն մէջ , որովհետեւ եղեման սաստկութիւնը զամենքը կը հեռացընէր . և այս ձայները , որոնք հարաւային աշխարհքի՝ ձայներուն չափ գրեթէ առնուլ էին , այսպիսի դժնդակ բնութեան մէջէն լսուելով՝ այնչափ աւելի սիրտ կը

1 Մատենագիրը այս հատուածին մէջ հարաւային աշխարհի ըսելով Խտալիան կը հասկընայ :

չարժէին : Վաղաքացիք այն սաստիկ ցրտէն՝ չէին կրնար բանալ պատուհաննին . բայց անոնց ետեւէն տխուր կամ զուարթ , երիտասարդ կամ ծեր դէմքեր կը տեսնուէր , որ այդ քաղցրաձայն ներդաշնակութեան տուած կրօնական միութարութիւնները ամենայն յօժարութեամբ սրտերնուն մէջ կ'առնէին :

Եւ այն ողորմելի գնչուսները՝ երբոր իրենց կնիկներուն ու որդւոցը հետ մէկտեղ ճամբայ կ'ընէն , ուսերնուն վրայ անպիտան քնար մը կայ՝ հաստ փայտէ մը շինուած , ուսկից ներդաշնակ ձայներ կը հանեն : Եւսկից երբոր մեծ ճամբաներու վրայ ծառի մը տակ կը նստին՝ այն ատեն կը զարնեն , կամ երբ որ թղթատանց մօտ՝ կը նային որ ճանապարհորդներուն մտադրութիւնը շարժեն իրենց թափառական ընտանեաց միաբան զարնուածքին ներդաշնակութեամբ : Եւստրիոյ մէջ հօտերուն հովիւները պարզ ու քաղցրաձայն գործիչներով աղուոր եղանակներ կ'երգեն . այս եղանակները գեղ տեղուանքներու տուած անուշ ու երևակայեալ մտածութիւններուն ներդաշնակութիւնն են :

Վործիական երաժշտութիւնը Վերմանիոյ մէջ անանկ ընդհանուր տարածուած է , ինչպէս որ Խտալիա ձայնական երաժշտութիւնը . բնութիւնը՝ այս կողմանէ , ինչպէս նաև ուրիշ շատ բաներու մէջ՝ Խտալիոյ աւելի առատաձեռն եղած է քան թէ Վերմանիոյ . աշխատել պէտք է գործիական երաժշտութեան համար , ուր հարաւային աշխարհքին երկնքին տակ՝ ձայները ինքիւրեն աղուոր են . բայց 'ի վերայ այսր ամենայնի աշխատաւոր մարդկանց դասը չէր կրնար այնչափ ժամանակ անցընել երաժշտութեան վրայ , որչափ որ պէտք է սորվելու համար՝ թէ որ 'ի բնութենէ յարմարութիւն չունենային զանիկայ գիտնալու : Դնականապէս երաժիշտ եղող ժողովուրդները՝ ներդաշնակութեամբ այնպիսի զգացողութիւններ ու գաղափարներ կ'առնեն , որ իրենց վիճակին

պայմանը թող չտար ու իրենց ռամկական զբաղանքներուն պատճառաւ չէին կրնար ուրիշ կերպով առնել :

Վեղջուկ կնիկներն ու աղախինները , որ զարդարուելու համար բաւական ստակ չունին , գլուխնին ու թւերնին ծաղիկներ կը դնեն , որով իրենց հագուելուն մէջն ալ մտքի երևակայութիւն կ'երևայ . իսկ քիչ մը աւելի հարուստները տօնի օրեր գէշ ախորժակով շինուած ոսկեգիպակ գլխարկ մը կը դնեն գլուխնին , որ իրենց բոլոր հագուստին պարզութիւնն ալ կ'աւրէ . բայց այս գլխարկն որ իրենց մայրերն ալ դրած են գլուխնին , հին սովորութիւնները կը յիշեցնէ . և այն զարդու արարողական զգեստները , որոնցմով ռամիկ կնիկները կը պատուեն կիրակի օրը , խորհուրդ մը ունին , որ իրենց վրայ գովեստով մտածել կու տայ :

Եւսանկ ալ պէտք է ճանչնալ Վերմանացւոց բարեսրտութիւնը , զոր կը յայտնեն յարգական մեծարանքներով և արարողութիւններով լեցուն փափուկ քաղաքավարութեամբ , զորոնք օտարազգիք այնչափ անգամ ծաղր ըրած են : Իրենք դիւրաւ կրնային պաղ ու անտարբեր կերպերու փոխել շէնք շտորձքը , որոնց համար կ'ըսուի թէ իրենք լաւ չեն առած . արհամարհելը միշտ կը լռեցնէ ծաղրածութիւնը , որովհետեւ գլխաւորապէս անօգուտ ջանքն է որ ծաղր կ'ըլլուի . բայց բարեսիրտ բնաւորութիւնները՝ աւելի ծաղր ըլլալ կ'ախորժին , քան թէ անկից ազատիլ գոռոզ ու ծանր կերպ մը բռնելով , որ աշխարհքիս մէջ ամէն մարդ դիւրաւ կրնայ ընել :

(ԿԸ ԸՅՐՈՒՆԵՅՈՒՄ)